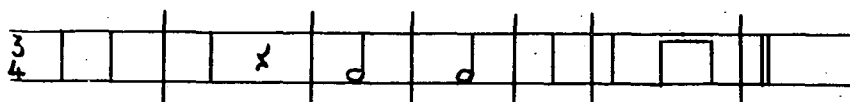

3. Hányat számolunk ebben az ütemben?
4. Egészítsétek ki ezeket az ütemeket $\frac{3}{4}$ -es ütemekké!

5. $\begin{array}{|c|c|c|} \hline | & | & | \\ \hline d & m & s \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{|c|c|c|} \hline | & | & | \\ \hline s & s & s \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{|c|c|} \hline d & | \\ \hline s & l \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{|c|} \hline d & x \\ \hline s \\ \hline \end{array} \quad ||$

- a) Írd le ezt a dallamot a munkafüzet 18. oldalára úgy, hogy a G kulcs után le előjegyzés legyen.
- b) Milyen ütembeosztású lesz ez a dal?
- c) Írd ki az ütemjelzést a sor elejére!
- d) Hová kerül a dó hang?
- e) Írd le a dalban előforduló 4 hangot az öt vonalra is!
- f) Oldd meg a feladatot a munkafüzetben!
6. Ha még van időd, keress énekeskönyvedben $\frac{3}{4}$ -es dalokat!

.....

.....

7. Ha még mindig van időd, gondolj a Hej, Vargáné... kezdetű dalra és rajzolj hozzá!

DR. HEGYI JÓZSEF
Pécs, Tanítóképző Főiskola

A programlapok alkalmazása a zenei készségek fejlesztésében

A zenei készségek kialakításának célja és feladata:

1. képessé tegye a tanulókat a zene élményeinek és ismereteinek a befogadására,
2. más tárgyakban szerzett készségeket kiegészítve, járuljon hozzá a mindenoldalúan fejlett személyiség fejlesztéséhez.

A zenei készségek területei:

- A zenei élmény felfogásának készsége.
- Az éneklési készség (hangképzés, intonálás).
- A kifejező készség és a zenei ízlés.
- A ritmusérzék és a dallamhallás, s az ezekkel kapcsolatos reprodukálási készség.

- A többszólamú hallás- és reprodukáló készség.
- A zenei jelenségek meghallásának készsége.
- A zenei írás-olvasás készsége.

E részterületek nem választhatók el élesen egymástól, összefüggésben és kölcsönhatásban vannak egymással, a tanítás folyamatában összefonódnak, minden tanítási órában jelen vannak valamilyen formában.

A zenei készségek kialakítása hangzó zenei tevékenységekkel (éneklés, zenehallgatás, készségfejlesztő eljárások, olvasó- és írásgyakorlatok) kapcsolatos nevelői és tanulói ténykedések, műveletek. A készségfejlesztés (nyújtása és megszerzése) csak egyes részeiben programozható, a hangzó zenei műveletek megtörténte előtt és után. Ott található ezek már az eddigi két közleményünk feladatsoraiban különböző formákban. Pl. a daltanítások kapcsán, a hangulati tartalomra utaló kérdésekben és válaszokban a zenei élmény felfogásának készsége; a tempóra és a dinamikára vonatkozó kérdés-válaszban a kifejező készség és a zenei ízlés nevelése; „A zenei jelenségek tudatosítása” alcím alatt közölt feladatlapon a zenei jelenségek meghallásának készsége, a ritmusérzék és a dallamhallás készségének nevelése, fejlesztése.

A készségek fokozatos fejlesztése az ének-zene tantárgy valamennyi részterületén (dalolás és daltanulás, zenehallgatás, zenei jelenségek ismertetése, hallásfejlesztés stb.) állandó jellegű feladat.

Csak az a zenei ismeret tekinthető értékesnek, amit a tanulók hallás útján is képesek felismerni. A készségek vonatkozásában a zenei ismeretek akkor értékesek, ha azokat a tanuló írásban jelölni és visszahangoztatni képes, azaz az írott zenét reprodukálni tudja.

Az ismeretek és készségek elsajátításának és tartósításának fázisai, fokozatai a tudatosítás után:

1. fázis: felismertetés, hangoztatás,
2. fázis: jelölés, lejegyzés (kézjel, betűjel, kottakép),
3. fázis: visszahangoztatás.

A felismertetés legtermészetesebb módon ismert, majd ismeretlen dalok kezdő, befejező, középső ritmusképletein, dallamfordulatain, a kettőnek együtt hangoztatásával, illetve szöveggel éneklésével történik. A nevelő bemutatásai és a felismerés után a tanulók is szólaltassák meg a szóban forgó részt, majd a teljes dalt.

Az írásban jelölés, lejegyzés készségének elsajátítása során kívánatos a hármas fokozatot betartani: 1. kézjel, 2. betűjel, 3. kottakép. Amikor az új zenei jelenség jelölésének mindhárom fokozatában kellő jártasságot szereztek a tanulók, a jelölés váltott módon történhetik, végső fokon kottaképben.

A visszahangoztatás nemcsak a készségek gyakorlása, hanem egyben a készségek minőségi szintjének mérése, illetve ellenőrzése is. Ez alkalommal tapasztalt minőségi szint dönti el, hogy milyen mértékű gyakorlásra van még szükség, avagy áttérhetünk egy újabb ismerettel kapcsolatos készség kialakítására.

Hangsúlyozzuk, hogy a készségek fejlesztésével minden órán kell foglalkozni, de kívánatos ezekre külön órákat, ún. gyakorló órákat is beállítani.

Mind a tanítási órák részfeladataként, mind a gyakorló órákon, mind a szóban adott feladatok és mind a programozott feladatsorok alkalmazásakor tartjuk be a fentebb vázolt logikai felépítést, alkalmazkodva mindenkor a tanulók jártassági és készségfokához.

Gyakorló órák

A gyakorló órák keretében tételes új anyag nem szerepel, hanem pontosan a megszerzett ismeretek és készségek tartósításáról, azok mélyítéséről van szó. A gyakorló órákon kell a tanult zenei jelenségek felismerését és megszólaltatását az automatizáltság fokára emelni. Ez elsődlegesen közösségi, csoport és esetleg egyéni hangzó zenei tevékenység formájában történik.

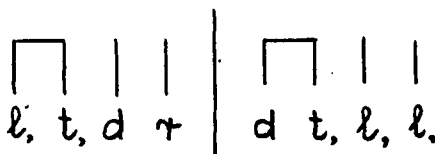
A gyakorló órákon alkalmazott programlapokkal az a célunk, hogy az ismereteket az önálló egyéni tudás szintjére emeljük, a készségeket a belső hallás területére átvigyük és tartósítsuk. Az ennek céljából megszerkesztett feladatsor természetesen kombinált jellegű, a tanítási folyamatban soronlevő leglényegesebb zenei jelenségeket foglalja magában.

A 4. osztályban, miután a tanulók már megismerték a $\frac{3}{4}$ ütemet, a pontozott félkottát, a tanult dalokkal kapcsolatosan melodikai, de főleg ritmikai kérdéseket adunk a feladatlapon. Ezekre a választ néhány szóval, illetve jelekkel adják meg a tanulók.

Gyakorlólap

4. o. 18-28. old.

1. Dúdold magadban az „Ábécédé” dalt!
Írd ide az első négy ütemét betűjelekkel!
2. Milyen bölcsességről van szó a dalban?
3. Hány negyed ütemű a dal?
4. Milyen ritmusértékek szerepelnek benne?
5. Írd ide a „Hej, Vargáné” dal ütemképletét!
6. Melyik dalból való ez a részlet?

(Válaszadás előtt szolmizáld magadban!)

7. Írd le a részletet kottával!
8. Milyen tempóban énekeljük? Ábécédé:
Hej, Vargáné:

A művelődésügyi miniszter 114/1973. MM számú utasításával módosította az általános iskola ének-zene anyagát is. Jelen témánkkal kapcsolatban az „öt dó” elhelyezéssel szemben bevezetésre került a „vonal-vonalköz” elve, azaz a dó hang bármelyik vonalon vagy vonalközben elhelyezhető, a dal hangterjedelmének, illetve didaktikai céljainknak megfelelően.

Igen, tankönyveink még a régi elgondolások szerint valók. A munkafüzetek hátsó üres lapjai, valamint éppen a programlapok alkalmazása lehetővé teszi az újabb, helyesebb didaktikai elvek megvalósítását.

Az utószolmizálás módszertanilag ismert folyamata:

- Jól felismerhető dallamfordulat hangjainak megnevezése.
 - Ennek alapján a kezdő- és záróhang nevének megállapítása.
 - A kezdőhang magasságából indulva a dal (részleges és teljes) szolmizálása.
- Ez közösségi, vagy egyéni tevékenység is lehet. Annyiszor kell végeztetni, míg a tanulók szolmizálása biztonságos lesz.

Ezek után a kottába szedés folyamata:

- A kezdőhang helyének megállapítása.
- A dallam és a ritmus lejegyzése. (Soronként vagy globálisan, külön a dallamot és a ritmust, illetve a kettőt együtt. Az utóbbiak a magasabbrendűek, ezeknek a szinteknek az elérésére kell törekedni!)
- A szöveggel éneklés, hangsúlyok érzékeltetése alapján az ütemfajta megállapítása, az ütemvonalak bejegyzése.

A kottázás elvégzése után ellenőrző visszaéneklés.

„Láttál-e már valaha” dal

3. o. 29. old.

utószolmizálásához és kottába szedéséhez

A kezdő- és a záróhang neve:

Mely hangok szerepelnek a dalban:

Írd le a dal dallamát és ritmusát betűjelekkel!

2

4

Helyezd vonalrendszerre a dalt! A *dó* az első vonalon legyen!

Milyen haladásban és milyen hangerővel énekeltük a dalt?

A tanulók tudás- és készség szintjének mérése

A tanulók ismereteinek mértékét, készségeiknek minőségét a zenei tevékenységek és a hozzájuk kapcsolódó szóbeli kérdések és válaszok alapján lehet mérni. E hagyományos keretbe jól beilleszthetők a programozott vizsgalódások. A programlapos eljárás kétségtelen előnye, hogy az egész osztályra kiterjedő tudás- és készség-szint, benne az egyéni szint mérésére alkalmas. Az így nyert szintérték csak akkor tekinthető reálisnak, ha a tanulók a feladatsor megoldása közben nem támaszkodhatnak egymás eredményeire. Kívánatos ezért a tanulók ülésrendje szerint réteges formában két- esetleg háromféle – azonos nehézségű – feladatlapot adni.

A tudás- és készség szint mérésére legalkalmasabbak az ismeret témakörök, vagy tanítási szakaszok befejezésekor tartott *rendszerező órák*, a félév és az év végén tar-

tott *összefoglaló órák*. Fontos, hogy az ezekre az órákra szerkesztett feladatlapok komplex jellegűek legyenek, öleljék fel a tanmenet szerint elvégzett ismeretanyag summáját, a tantervben meghatározott követelményeknek feleljenek meg, egyben jeleljenek sikerélményt a tanulók számára. A nevelő törekedjék tiszta képet alkotni munkájának eredményességéről, merítsen ösztönzéseket módszerei fejlesztéséhez, a programlapok mind jobb megszerkesztéséhez.

A 4. osztály ritmikai és melodikai anyagának summája: A hármás ütem, a pontozott félkotta, a szinkópa, a nyolcad szünet. A *ti* és felső *ré*, felső *mi* dallamhangok, ezek elhelyezése a vonalrendszeren.

Összefoglaló feladatlap a 4. osztályban

1. Írd le az „Ábécédé” dal befejező négy ütemét betűnevekkel, ritmusjelekkel!
2. Milyen ütemjelző van a dal elején?
3. Mely ritmusértékek szerepelnek a dalban?
4. Milyen értékű szünet van az „Ettem szőlőt” dalban a „most érik” szavak után?
Írd le a két szó ritmusát!
5. Mely szavakhoz kapcsolódik szinkópa ritmus az „Elszaladt a kemence” dalban?
6. Írd kottába az „Udvarom, udvarom” dal kezdetét kétféle *dó*-ban!
(*Dó* a vonalon és vonalközben!).
7. Hol helyezkedik el a felső *mi* és *ré* dallamhang az „Este van már” dalban? Írd kottába a „Méssze, méssze más határba” szövegrész dallamát!
8. Melyik dal tetszik neked a tanultak közül? Miért? Írjál pár szót a hangulatáról!
9. A bemutatott zeneművek közül melyikre emlékszel legjobban? Írjál róla!
10. Melyek az ünnepekre való dalok a tanévben tanultak közül?

A programlapos eljárás jól felhasználható a zenével való oktatás-nevelés hatásfokának felmérésére, arra, hogy a tanított ismeretek és készségek mennyire váltak a tanulók sajátjává, a zene tartalmát, hangulatát, kifejező jellegét mennyire tudták felfogni, milyen élményhatást gyakorolt rájuk a dal, a zenemű. A feladatlapok – szerkesztésüktől függően – fényt deríthetnek a tanulók személyiségének szubjektív vonásaira, érdeklődési körére, ízlésére, egész lelki világára. Ilyen jellegű pl. a fentebbi 4. osztályos összefoglaló feladatlap 8–10. kérdése.

Az alábbi feladatlap kérdéseire adandó válaszok – pozitív vagy negatív értelemben – de fényt derítenek a tanulóknak előbb vázolt arculatára, személyiségének fejlődésére, illetve fejlettségére.

A mű szerzője:

A mű címe:

Hány téma hangzik a záró tételben:

Melyik téma tetszik neked jobban:

Mi előzi meg az énekhangok belépését:

Mely hangszerek kapnak fontosabb szerepet a tétel folyamán:

Írjál a mű rád tett hatásairól! Mit éreztél, mire gondoltál, amikor hallgattad Beethoven örömdóját:

Írjál a kórus, a zenekar hanghatásairól, a tempóról, dinamikáról:

Melyik zenekar adja elő a művet:

Kik a szólisták:

Ki vezényel:

Dúdold magadban az örömdóda első sorát, majd kottázd le D-dúrban!

Ha van még mondanivalód, írd le pár szóval!

Megjegyzés: Ilyen részletező feladatsort csak akkor adhatunk egy műről, ha az szerepel a zenehallgatási törzsanyagban, a feladatlap adását a mű többszöri meghallgatása és közös elemzése előzte meg!

Alkotó kezdeményezések

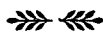
A Pécsi Tanárképző Főiskola területéhez tartozó dunántúli megyék általános iskoláiban kísérleteket folytattunk a programozással kapcsolatban. A kísérletek igazolták a programozásnak, mint módszernek célravezető voltát, pszichológiai és pedagógiai előnyeit, s azt, hogy az ének-zene tanítása keretében is sikerrel alkalmazható.

Kollégáimtól több helyről kaptam a kiüldött, illetve javasolt mintáktól eltérő – formájukban, anyagukban más, de lényegükben azonos – feladatsorokat, feladatlap mintákat. Ez a tény azt igazolja, hogy ének-zene szakos pedagógusaink belső ösztönzésből, vagy egyes esetekben kimutathatóan a szakfelügyelet, illetve az OPI felkérésére foglalkoznak a programozás kérdésével, a feladatlapos módszerekkel. Ezekből az indítékokból fakadóan sok hasznosítható elgondolás, érdekes ötlet, jó forma és tartalom született meg. Ezekből közlök néhányat az alábbiakban.

Zenei totó (7. o.)

Állapítsd meg, hogy az egyes művek mely csoportba tartoznak!		
	Zenekari művek:	1
	Énekkari művek:	2
	Szóló hangszerre írt művek:	x
A művek címe:		Tipp:
1.	Divertimento	
2.	Katalinka	
3.	Intermezzo	
4.	Fölszállott a páva	
5.	Utazás szánon	
6.	Keringő	
7.	Air	
8.	Négy szlovák népdal	
9.	Mazurka	
10.	15. rapszódia	
11.	Mátrai képek	
12.	Napóleon csatája	
13.	Szerenád	
+1	Üstdob szimfónia	

Szerkesztette: Bokrétás Györgyné, Pécs (Baranya m.)

DR. ZUKOVITS IMRE
Pécs, Tanárképző Főiskola

A tanulókísérletek hatása a tanulók intellektuális, gondolati tevékenységére a tanítási-tanulási folyamatban

Tartós és teljesítőképes tudást csak úgy szerezhettek tanítványaink, csak abban az esetben fejlődhetnek a szükséges mértékben értelmi erőik, jártasságaik és készségeik, ha azok megszerzésében és gyakorlati alkalmazásában saját erőfeszítéseikkel, *tevékeny módon, cselekvően*, maguk is részt vesznek.